

SIGICeve pravne delavnice

AVTORSKE PRAVICE V PRAKSI

© Urša Chitrakar, 2014

IZJAVA

Vsebina te predstavitve je informativne narave in je namenjena seznanitvi s temeljnimi pravili avtorskega prava. Vsa pojasnila predstavljena v nadaljevanju so splošne narave in ne predstavljajo pravnega nasveta ali napotkov za konkretno ravnanje. Uporaba tega gradiva je dovoljena za privatno uporabo in v drugih primerih, za katere zakon dovoljuje prosto uporabo avtorskih del. Za vse druge vrste uporabe je potrebno pridobiti dovoljenje avtorice.

KAJ VARUJEJO AVTORSKE PRAVICE

- avtorsko delo je individualna intelektualna stvaritev, s področja umetnosti ali znanosti, ki je izražena na kakršenkoli način (ni potrebno, da je fiksirana na materialnem nosilcu)
- z avtorskimi pravicami se **NE** varuje:
  - ideje (samo način na katerega je ideja izražena)
  - načela
  - odkritja
  - uradnih besedil (zakonodaja, uprava, sodstvo)
  - ljudskih književnih in umetniških stvaritev

AVTORSKE PRAVICE

MORALNE AP

varujejo avtorja glede njegovih duhovnih in osebnih vezi do dela

MATERIALNE AP

varujejo premoženjske interese avtorja s tem, da avtor izključno dovoljuje ali prepoveduje uporabo svojega dela in določa pogoje, pod katerimi dovoljuje uporabo svojega dela

DRUGE PRAVICE AVTORJA

varujejo določene interese avtorja, ki niso tipično duhovne ali ekonomske narave

MORALNE AVTORSKE PRAVICE

- avtor jih ne more prenesti, ne more se jim odpovedati
- pravica prve objave: avtor odloča ali bo delo objavil, kdaj in kako
- pravica priznanja avtorstva: biti naveden kot avtor ob vsakokratni objavi dela
- pravica spoštovanja dela: preprečiti posege v delo ali neprimerno uporabo dela

MATERIALNE AVTORSKE PRAVICE

- avtorju omogočajo, da se sam odloči, kako bo uporabljal svoje delo in pod kakšnimi pogoji bo dovolil uporabo dela drugim (npr. s prenosom posamičnih pravic)
- so izključne, avtorju dajejo monopol nad njegovim delom, avtor se materialnim avtorskih pravicam lahko odpove
- uporaba dela brez dovoljenja avtorja pomeni kršitev avtorskih pravic (uporabnikova dolžnost je, da pridobi ustrezno materialno avtorsko pravico za uporabo dela) – razen v primerih ko uporabo dovoljuje zakon
- obstaja toliko vrst materialnih avtorskih pravic kolikor je možnih uporab del (v zakonu so našteje samo najbolj tipične pravice)

- uporaba del v **telesni obliki**: pravica reproduciranja
- uporaba del v **netelesni obliki** (priobčitev javnosti):
pravica javnega izvajanja, pravica radiodifuznega oddajanja,
pravica dajanja na voljo javnosti ...
- uporaba del v **spremenjeni obliki**:
pravica predelave, pravica avdiovizualne priredbe
- uporaba primerkov avtorskega dela:
pravica distribuiranja, pravica dajanja v najem

DRUGE PRAVICE AVTORJA

- niso izključne
- avtorju ne omogočajo prepovedovati uporabe dela, mu pa zagotavljajo nekatere druge možnosti npr. poplačilo nadomestilo za (z zakonom) dovoljeno rabo
- pravica do nadomestila za privatno reproduciranje avtorskih del
- pravica do nadomestila za javno posojanje

UPORABA AVTORSKIH DEL

Avtor (ali imetnik pravic) lahko dovoljuje uporabo in pogoje uporabe svojih del:

- s sklepanjem pogodb (individualno ali prek zastopnika, s prenosom pravic na »publisherja«)
- preko kolektivnih organizacij (prostovoljno na podlagi pooblastila, obvezno na podlagi zakona)
- s pomočjo uporabe tim. prostih licenc npr. CC

SKLEPANJE POGODB

- avtor sam ali preko pooblaščenega zastopnika (ki v njegovem imenu sklepa pogodbe z uporabniki)
- s pogodbami se praviloma prenašajo posamične materialne avtorske pravice (za točno določeno uporabo) – v praksi pogosta določila o prenosu vseh pravic “enkrat za vselej in za vse primere”
- zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) vsebuje določbe, ki avtorju omogočajo naknadno spremembo ali odstop od pogodbe oziroma drugače varujejo njegov pravni položaj

- če v pogodbah ni določeno katere pravice se prenašajo in v kakšnem obsegu so v zakonu predvidene zakonske domneve o prenosu pravic:
  - neizključni prenos,
  - samo za RS,
  - za čas, ki je običajen za posamezno vrsto del,
  - samo za tiste posamične pravice in v takem obsegu, kot je bistven za dosego namena pogodbe
- ničnost pogodbenih določil npr. določil s katerimi avtor prenese: moralne avtorske pravice, materialne avtorske pravice na vseh svojih prihodnjih delih ali materialne avtorske pravice za neznane oblike uporabe svojega dela

- “best-seller-clause”

avtor lahko zahteva pravičnejši delež pri dohodku, če se z uporabo njegovega avtorskega dela doseže dobiček, ki je očitno v nesorazmerju z določenim honorarjem (tej pravici se avtor ne more odpovedati)

- “use-it-or-lose-it”

avtor lahko prekliče (že prenesene) materialne avtorske pravice, če jih imetnik ne izvršuje v zadostni meri ali sploh ne in so zaradi tega avtorjevi upravičeni interesi znatno prizadeti (ni mogoče uveljavljati pred potekom dveh let od prenosa)

!!! v praksi problem s posnetki in pravicami na posnetkih

“PUBLISHING”

- “publisher” je oseba ali gospodarska družba, na katero avtor prenese svoje materialne avtorske pravice (na določenih delih)
- “publisher” postane izključni imetnik avtorskih pravic in pridobljene pravice trži (prodaja, licencira) uporabnikom
- avtor se lahko tudi zaveže, da bo (npr. za določen čas) ustvarjal nova dela izključno za “publisherja”, ki bo postal izključni imetnik avtorjevih pravic in jih tržil uporabnikom, avtorju pa izplačal del doseženih dohodkov oziroma zbranih nadomestil

- “publisher “ ne prodaja končnega izdelka npr. plošče poslušalcem, ampak določenim družbam ali drugim gospodarskim subjektom (npr. glasbenim založbam, filmskim producentom, oglaševalcem) pod pogoji, ki jih določi, dovoljuje uporabo glasbe za določen namen (npr. za izdajo plošče, za uporabo glasbe v filmu, reklami...)
- “publisherja” običajno ne bremenijo visoki stroški (ne izdeluje oziroma prodaja končnih izdelkov), ampak le daje dovoljenja (sklepa licenčne pogodbe) za uporabo glasbe in skrbi za to, da se za (vsakršno) uporabo glasbe avtorju plača (avtorju izplača del doseženih dohodkov oziroma zbranih nadomestil)

KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE

- v nekaterih primerih smiselno, da se upravlja pravice za **več avtorskih del več avtorjev hkrati** (kadar gre za množično uporabo avtorskih del)
- kolektivne organizacije v imenu avtorja upravljajo nekatere njegove pravice (npr. SAZAS za avtorje, IPF za izvajalce)
- v nekaterih primerih je kolektivno upravljanje **obvezno** (ker zakon tako predpisuje), sicer je **prostovoljno**

PROSTOVOLJNO

- na podlagi pisnega pooblastila ali pogodbe, ki jo sklene avtor s kolektivno organizacijo
- kolektivna organizacija v imenu avtorja daje dovoljenja za uporabo njegove glasbe, pobere honorar oziroma nadomestilo po lastni tarifi (od uporabnika) in ga nakaže avtorju
- npr. za upravljanje mehanskih pravic (pravica reproduciranja glasbe v obliki fonogramov):
za izdajo CD plošč SAZAS po svoji tarifi obračuna 0.82 EUR na izvod (tudi v primerih samoizdaje ali promocijske izdaje)

OBVEZNO

- dopustno le glede že objavljenih del
- za priobčitev neodrskih glasbenih del javnosti (male pravice)
npr. izvajanje glasbe v živo na koncertih, radijsko in TV oddajanje, predvajanje glasbe v trgovskih centrih, barih, ...;
ne pa tudi za izvajanje glasbe, ki je del gledališke predstave ali operne uprizoritve (velike pravice)
- za pobiranje nadomestil za privatno in drugo lastno reproduciranje (se plačuje od prodaje vsakega praznega nosilca zvoka in od prodaje snemalne naprave)
- za kabelsko retransmisijo avtorskih del (ko se dela, ki jih oddaja RTV organizacija po kablu distribuirajo do imetnikov kabelskih priključkov)

IZJEME

- kantavtorji, ki na koncertu izvajajo samo lastna avtorska dela (obvezno je pred koncertom SAZASu predložiti izjavo o individualnem upravljanju na posebnem obrazcu) – problem soavtorjev, založb!
- kadar se izvaja ljudska glasba, ki ni varovana
- kadar se izvaja glasba, ki ni več varovana (ker je poteklo avtorskopravno varstvo)
- če se avtor izrecno odpove pravici javne priobčitve - novejša sodna praksa: odpoved pravicam mora dokazati uporabnik npr. organizator koncerta

UPORABA PROSTIH LICENC

- avtor (kot imetnik izključnih pravic) lahko dovoli prosto uporabo del pod določenimi pogoji ali za določen namen
- avtor lahko z uporabo vzorčnih besedil licenc enostavno določi pogoje za določeno vrsto uporabe del (proste licence)
- Creative Commons: <http://creativecommons.si/>
- “copyleft” / “open source” / “free content” ... temeljijo na pravilih avtorskega prava, omogočajo avtorjem na preprost način opredeliti kaj dovoljujejo uporabnikom njihovih del

UKREPI ZA ZAGOTOVITEV VARSTVA PRAVIC

- uporaba znakov o pridržanih pravicah (ustvarja domnevo, da pravice pripadajo osebi, ki je navedena ob znaku – dokler se ne dokaže nasprotno)

© Vasko Atanasovski, 2013

© Celinka, 2013

- registracija del ni potrebna za nastanek pravic, pomembna za uveljavljanje – ustvarja domnevo, da na registriranih delih obstajajo pravice in da pripadajo osebi, ki je v registru označena kot imetnik SAZAS (za avtorje glasbe) ali pri Avtorski agenciji za Slovenijo (za vsa dela)
- pravna opozorila (“disclaimerji”)

- **elektronski podatki za upravljanje pravic** (“digital rights management”): podatki o predmetu pravic, avtorju, imetniku pravic, pogojih uporabe in njim ustrezne številke oz. kode, ki se jih navede na primerku avtorskega dela ali se pojavijo ob priobčitvi dela javnosti
  - odstranitev takega podatka pomeni kršitev avtorskih pravic
- **tehnični ukrepi za varstvo** (“technological protection measures”): tehnologija, naprava, računalniški program, ... namenjen preprečevanju ali oviranju dejanj, ki jih imetnik pravic ni dovolil
  - izogib tehničnim ukrepom ali proizvodnja oz. prodaja tehnologije ali naprave, namenjene izoginitvi tehničnim ukrepom pomeni kršitev avtorskih pravic
- učinki niso nujno zanesljivi in varni (npr. Sony BMG)

UKREPI OB UGOTOVLJENIH KRŠITVAH AVTORSKIH PRAVIC

- opozorilo kršitelju in jasno določena zahteva za opravičilo, plačilo honorarja, prenehanje uporabe, ustrezno navedbo avtorstva ... ipd.
- prijava kršitve Tržnemu inšpektoratu RS, ki izvaja inšpekcijski nadzor nad izvajanjem določb ZASP (nujen postopek):
  - inšpektor lahko kršiteljem npr. za uporabo avtorskih del brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice izreče globo v min. znesku 1.670,00 EUR (za pravne osebe) ali 333,00 EUR (za posameznike);
  - inšpektor lahko zaseže predmete uporabljene za ali nastale s prekrškom;
  - odredi odpravo ugotovljenih nepravilnosti

SODNO VARSTVO

- prepovedni zahtevki (konkretna nevarnost kršitve) npr.:
  - prepoved kršenja in bodočih kršitev
  - odstranitev stanja nastalega s kršitvijo
  - odstranitev predmetov kršitve iz gospodarskih tokov
  - uničenje predmetov in/ali sredstev kršitve
  - zahteva, da se predmeti kršitve prepustijo upravičencu (proti plačilu proizvodnih stroškov)
- objava sodbe
- ugotovitveni zahtevki (npr. obstoj avtorskega dela, avtorstva)
- oblikovalni zahtevki (npr. zahteva za pravičnejši delež dobička)

- **povrnitev škode:**

kršilec je dolžan plačati odškodnino po splošnih pravilih o povrnitvi škode (navadna škoda + izgubljeni dobiček) ali v obsegu, ki je enak dogovorjenemu ali običajnemu honorarju

- **drugačna pravila v ZDA:**

zakon o avtorskih pravicah določa minimalno odškodnino (statutory damages) za kršitve avtorskih pravic v znesku min. 750 USD za posamično kršitev, ki jo sodišče glede na okoliščine primera lahko poveča do 150.000 USD (primer Google Books);

škoda pa se lahko odmeri tudi v deležu dobička, ki je bil dosežen s kršitvijo (primer Michael Bolton)

- **civilna kazen:**

v primerih ko so avtorske ali sorodne pravice kršene namerno ali iz hude malomarnosti, lahko upravičenec zahteva plačilo dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila za tovrstno uporabo, povečanega do 200% - ne glede na to ali je zaradi kršitve utrpel kakšno premoženjsko škodo ali ne
(slovenska sodišča restriktivno odmerjajo civilne kazni)

- **denarno zadoščenje za nepremoženjsko škodo:**

sodišče lahko avtorju ali izvajalcu prisodi pravično denarno odškodnino za pretrpljene duševne bolečine zaradi kršitve njegovih moralnih pravic (če okoliščine primera to opravičujejo) - neodvisno od povračila premoženjske škode in tudi če premoženjske škode ni

STROŠKI POSTOPKA

- stroške med pravnim postopkom krije vsaka stranka sama (na koncu vse stroške plača tista stranka, ki v sporu izgubi oziroma se razdelijo glede na uspeh)
- primer izračuna stroškov pravnega postopka za tožbeni zahtevek v višini 6.000,00 EUR:
za postopek pred sodiščem prve stopnje:
432,00 EUR (sodne takse) + 692,35 EUR (odvetniški stroški);
za pritožbeni postopek:
432,00 EUR (sodne takse) + 451,88 EUR (odvetniški stroški)

TRAJANJE POSTOPKA

- praviloma dolgotrajno pravičanje, vendar ves čas postopka tečejo zakonite zamudne obresti
- primer izračuna zamudnih obresti, ki se natečejo za znesek 6.000,00 EUR glavnice v obdobju 5 let:
2.678,22 EUR zamudnih obresti

- **začasne odredbe** - začasni ukrep namenjen zavarovanju pravnega položaja (npr. prepoved kršitev ali zaseg predmetov ali sredstev kršitve, ki ga sprejme sodišče za čas trajanja postopka;
- predlagatelj mora s stopnjo verjetnosti dokazati obstoj določenih predpostavk (obstoj in kršitev pravice, nevarnost za uveljavitev zahtevkov, potrebnost začasne odredbe, ...)
- sodišče mora o predlogu za izdajo začasne odredbe odločiti v roku 15 dni

ZASTARANJE

- z zastaranjem preneha pravica zahtevati izpolnitev obveznosti
- splošni zastaralni rok **5 let** (npr. zahtevek za plačilo honorarja)
- zastaranje odškodninskih zahtevkov: **3 leta** odkar je oškodovanec zvedel za škodo in povzročitelja škode (5 let odkar je škoda nastala)
- zastaranje se pretrga z vložitvijo tožbe (sodišče se ne sme ozirati za zastaranje, če se dolžnik nanj ne sklicuje, dolžnik se lahko odpove zastaranju)
- zastaranje denarnih zahtevkov je neodvisno od pravila, da avtorske pravice trajajo še 70 let po smrti avtorja

© Odvetnica Urša Chitrakar, 2014

www.chitrakar.si